

ספר

תולעת שני

דיני חרקים במזון – בחי ובצומח

כרך שלישי
ירקות - פירות

חיברתיו בחמלת ה' עלי
שניאור ז. בלאאמו"ר הרה"ג ישראל שליט"א ריווח

רב אזורי במ.א. גזר
ויו"ר המכון למצוות התלויות בארץ
ומח"ס "קצירת השדה" "שביתת השדה" "חלקת השדה" ועוד

שנת התשס"ט

בהוצאת

המכון למצוות התלויות בארץ
בית עזריאל

הספר יוצא לאור בסיוע
משרד המדע – מינהל התרבות
מועצה אזורית גזר



כל הזכויות שמורות

בספר זה הושקע הון רב, ולכן ע"פ דין תורה והזכויות הבינלאומיות, אנו אוסרים
בכל תוקף לצלם, לשכפל או לאחסן בכל מאגר שהוא, כל חלק הן מהטקסט והן מהתמונות,
ללא רשות בכתב מהמכון למצוות התלויות בארץ

המכון למצוות התלויות בארץ

מושב בית עוזיאל

ד.נ. שמשון מיקוד: 99794

טלפון: 08/9214829

פקס: 08/9207911

דואר אלקטרוני: macon@bezeqint.net

דפוס ש.מ. בת-ים
טל: 03/5539275

הוראת טניס

פירות וירקות

●
סקירה מפורטת להכרת סוגי
החרקים השונים

●
הדרכה מעשית לבדיקת סוגי
הירקות והפירות

●
הדרכה לרבנים ומשגיחים
על אופן הפיקוח בחממות לגידול
ירקות, בתי גידול לפטריות ועוד.

●
תשובות ובירורי הלכה בדיני
חרקים

●
הספר מלווה בתמונות צבעוניות



חלק ג

פירות • ירקות

חלק א

הלכות חרקים • סקירה על החרקים במזון

חלק ד

קטניות • דגנים • מזון מעובד

חלק ב

דגים • צמחי ים



הסכמה

הובלו לפני איוולת הספר, תולדת זי, דני תרקים כאלובים, מזהה שי אלוהן. נסיד נאמן. הרה"ג יואה' ה'א יאריבו
חב' מתחמק ובלו מתחמק תולתו בקוה חסידיהם הרב יאריבו בלמן כיוה ליטע' דני ה' יפידיון הדולו יקדחו אש אבולן
זיכר ומוצ'ה הרבה הרבה וזהו ריוה ה'א. ג'ר יכונה' ארצו רבים אהון, וזהו בהפרכת מזהה' ארצ'ה
סוגי האשון, אש'סור תולד'ם, שמוערה רוב הנה'ה, אש'ר ב' תולד' חייב'ה אש' תולד'ה. ומהפ'ר אה'נצ'ר יורה אה'אם
בנה'ה. וזה יאול' ארצ'ו ב' אלוהן.

אברהם אבינו הניח את הנספח בלחץ אגודת רבנים, וזוהי אחת מהסיבות, וזוהי הסיבה היחידה, למה לא הוציא את הנספח
בזמנו. ואולי זהו הסיבה היחידה, למה לא הוציא את הנספח.

אשר יצאנו מן הארץ אשר אנחנו יושבין בה. ונאמר לנו. הנה אנחנו יושבין בארץ זבת חלב וסוף. ונאמר לנו. הנה אנחנו יושבין בארץ זבת חלב וסוף. ונאמר לנו. הנה אנחנו יושבין בארץ זבת חלב וסוף.

ואנן ילדא שיער לבר אהמאמר בקי יום, אלהיך מצינו מורה להקביל תורה ולהעמידה,
כבודו העולם, גם זה ענין ושינה. אמרי' ואין חייב, בזה אנשי דתנו ושאר מחזיקי אהל
סוד, אל אשר יצאה יצאיה, יום אהל ומסתחף.

באמצעות רדיו ארבעת התורה

2019

דברי ברכה
מהגאון הגדול רבי יעקב ניסן רוזנטל שליט"א
אב"ד חיפה וראש ישיבת הגר"א חיפה

ב"ה, יז כסלו תשס"ז

לכבוד
הרה"ג רב הפעלים
מוהר"ר שניאור ז. רווח שליט"א
רב איזורי במועצה איזורית גזר
וי"ר המכון למצוות התלויות בארץ
ומחבר ספרים חשובים מאד
שלום וברכה

ברצוני להודות לו על ששלח לי החוברות העוסקות במצוות התלויות בארץ,
וספריו היקרים בהרבה עניינים הלכתיים במקצועות התורה. ובהם ספרו הנדפס
כעת "תולעת שני" על הלכות תולעים במזון. רב תודות!

והנני להביע בזה התפעלותי מהיגיעה העצומה שהשקיע בטרחתו המרובה לברר
הדברים ברוב עמל, ובנסיעות ממקום למקום לברר הלכה על בוריה. חן חן לה
וירבו כמותו בישראל.

ואברכהו שימשיך בהפצת תורה ובבירורה להלכה למעשה כיד ה' הטובה עליו.

בברכת מוקירו



אגרת ברכה והערכה

ממורי ורבי הגאון הגדול רבי שלמה משה עמאר שליט"א
הראשון לציון והרב הראשי לישראל ומורה דרכו של המכון

בעה"ת"ש, בשישי בשבת ערש"ק "דברים" התשס"ו

כבוד ידידי וחביבי, ליש ולביא, הוא המוליך הוא המביא, בכמה וכמה גופי הלכות, סדורות וערוכות, מערכות מערכות, רב התועלת ורב ברכות, לעם ה' היושב בציון, אשר סידר בהלכות זרעים בשכל והיגיון, לכל שאלה חדשה נצב כאיש לגיון, וערך כמה ספרים בזה שכבר יצא שמם לתהלה.

ועתה זה כמה שנים שהוא חוקר, ערב צהרים ובוקר, בענין התולעים בפירות וירקות, ונתן בהם מחברות מובהקות, והוציא עצות והדרכות, לכלל ולפרט, ורבים יאותו לאורו.

עוד הניף ידו לחקור ולדרוש בתולעים המצויים בדגים, וחלק מהדברים התיעץ עמי וראיתי שידיו רב לו, אשרי חלקו וגורלו, נפש העמל עמלה לו, איש לפי מהללו, וכבר סידר וערך מהלכות אלו שני ספרים חשובים, בחכמה בבניה ודעת, ורוצה להפיצם ברבים, כדי להצילם מכל מכשול ותקלה, בין קטנה ובין גדולה, ושתיים טובות עשה ידידי המחבר הרה"ג הנעלה, לשם טוב ותהלה, שמו נודע בכל קהלה, כש"ת רבי שניאור זלמן ריוח שליט"א הרב האזורי בבית עוזיאל, ויור המכון למצוות התלויות בארץ.

האחת שחוקר את המציאות שלהם בעזרת מומחים ידועי שם, והשנית שנושא ונותן בדבר ה' זו הלכה בטוטו"ד, וגם בזה מתיעץ ושומע עצה חכם, ומבין שניהם יוצא חיבורו במושלם, הכי קרא שמו הטוב, "תולעת שני" דיני חרקים במזון.

ויה"ר שחפץ ה' יצלח בידו, להגדיל תורתו ולהפיצה ברוב נחת וחיים עד העולם אמן.

ולאות אמת שעיינתי בחיבורו של ידידי וחביבי הרה"ג רש"ז ריוח שליט"א אביא ממ"ש בתשובתו על התולעים שבבשר הדגים אשר העלה לאוסרם ולחייב בדיקה בדגים אלה, כדי לברר היטב שאין בהם תולעים, וכותב שאחר הדברים האלו ראה בפירסום של הרה"ר לישראל על עניני כשרות, ידיעה האומרת שעמדת הרה"ר היא, שאין חשש בתולעים שבבשר הדג ושכן פסקו גדולי הפוסקים.

וכב' כותב ששגגה גדולה יצאה מפי השליט, שאין אנו צריכים לזה את גדולי הפוסקים הקודמים ולא גדולי הדור הזה, שכן היא הלכה ערוכה בש"ע יו"ד (סימן פ"ד סעיף ט"ז). וכותב שיש הבדל בין התולעים בהם מדבר השו"ע, ובין התולעים שבדגים מסויימים שהם אסורים. וכב' האריך והעלה לאוסרם וביקשני לחוות דעתי העניה בזה¹.

ויישר כוחו של ידידי וחביבי, ליש ולביא כמהרש"ז ריוח שליט"א שמתאמץ ע"ז, יה"ר שיזכה להגדיל תורה ולהאדירה לש"ש, בבריאות ורוב נחת אמן.

**המצפה לישועת ה' ברחמים
שלמה משה עמאר**

¹ תשובתו המלאה של מו"ר הג"ר שמ"ע שליט"א נתפרסמה בדברי ההסכמה שפורסמו בכרך שני העוסק בדיני שרץ המים – תולעים וטפילים בדגים. וכיון שעיקר התשובה היא בנושא דגים הובאו הדברים בכרך שני. ומסקנתו של מו"ר שליט"א שכל ההיתר של תולעים בבשר הדג זה רק היכא שברור שהתולעים לא באו מן החוץ. וז"ל במסקנת דבריו שם: אך כל זה כשברור לנו שלא באו מבחוץ, אבל אם הדבר מסופק הן מצד מה שהעניינים רואות, והן מצד בירור מחקרי נאמן, אסור לאוכלם ואסור לאכול הדגים הללו, עד שינקו אותם בקפידא, דהוי ספק איסור דאורייתא ולחומרא. והמזלזל בזה הוא מכשיל את הרבים רח"ל, וראה שם את אריכות דבריו.

ברכת אב

ב"ה, ערש"ק פר' "שופטים" התשס"ו

אודה לד' בכל לבב שזיכני לראות את ספרו "תולעת שני" של בני יקירי ואהובי הרה"ג שניאור זלמן רווח שליט"א, רב אזורי במועצה אזורית גזר וראש "המכון למצוות התלויות בארץ".

ספריו הקודמים על דיני מצוות התלויות בארץ התקבלו בשמחה בקרב הלומדים הלכה ולמעשה ובפרט בארצנו הקדושה שהלכות הללו שכיחות יום יום.

והנה המחבר שליט"א במשך שנים יגע, חקר, דרש וצלל לעמקי ההלכה בספרו "תולעת שני" בדיני חרקים באוכלים למיניהם ויד רב לו בנושאי כשרותם של הדגים למיניהם ובפרט לתולעים אשר חלק נכבד מהדגים נגועים בהם.

וכבר העידו עליו גאוני הדור ובראשם מרן הראש"ל הגאון רבי עובדיה יוסף שליט"א אשר סמכו ידם ונתנו הסכמתם לספריו הקודמים ולספרו הנוכחי רב התועלת שיציל רבים מהעון החמור של תולעים וחרקים.

אפרוש כפי אל ה' שיעזרהו על דבר כבוד שמו להיות ממצידיקי הרבים לחזק קיום המצוות שאדם דש בהם בעקביו, ולאפרושי רבים מעון החמור של מאכלות אסורות שעליו אמרו חז"ל "כל עמל אדם לפיהו" שרומז על איסורי מאכלות האסורים.

ואסיים בברכה לבני חביבי יהי רצון שעוד יפוצו מעינותיך חוצה להגדיל תורה ולהאדירה, שלא תצא תקלה תחת ידיך. ותרווה רוב נחת מכל יוצאי חלציק ונזכה לראותם גדולים בתורה ויראת שמים טהורה מתוך בריות גופא ונהורא מעליא.

בברכת התורה

ישראל בן אאמו"ר ר' יעיש רווח

בשער הספר

"בעא מיניה רבא מרב נחמן, גנב שור של שני שותפין וטבח, והודה לאחד מהן, מהו? חמשה בקר אמר רחמנא ולא חמשה חצאי בקר. או דילמא חמשה בקר אמר רחמנא ואפילו חמשה חצאי בקר. אמר ליה חמשה בקר אמר רחמנא ולא חמשה חצאי בקר... לצפרא אמר ליה, חמשה בקר אמר רחמנא ואפילו חמשה חצאי בקר, והאי דלא אמרי לך באורתא דלא אכלי בשרא דתורא".

תלמוד בבלי מסכת בבא קמא דף עא סוף עמוד ב

מדברי רש"י ז"ל שם בד"ה דלא אכלי, משמע שדבריו אלו של רב נחמן היו כמשל מדוע לא דקדקתי בטעמו של דבר. ובראב"ד פירש שלא שימש יפה בענין הבקר ולכן לא ידע להכריע. ויש שפירשו שהוא הזכיר כמשל את אכילת השור כיון שטעם התורה נמשל לאכילת בשר השור [ראה עירובין דכ"א ע"ב]. אולם מדברי התוס בד"ה דלא [מופיע בדף ע"ב ע"א] כתב שרב נחמן כיוון שלא אכל בשר ממש אלא היה שרוי בתענית. ואם כן לפי דעת רבותינו בעלי התוס' שהדברים כפשוטם יש להבין מה העניין האכילה ללימוד, שמא יש לומר שהכוונה לחולשה שנגרמה לו עקב אי אכילת בשר. ולכן לא הורה כראוי ובהמשך לאחר שאכל הוא התחזק וחזר והורה כפי ההלכה. אולם עפ"י הנראה דברים נשגבים יש בדברי רב נחמן יתר מהפירוש הפשוטני של הכח הגשמי שהיה חסר לו.

ידועים ומפורסמים הם דברי רבנו האריז"ל ז"ע [ראה טעמי המצוות למהרח"ו פר' עקב, ועוד] שבחינת הדומם, חי והצומח שורשם הוא מעולם התוהו שקדם לעולם התיקון שהוא שורשו של האדם. [=שכידוע יש עולמות רוחניים שקדמו לעולם הגשמי שלנו, והם בכללות ארבעה עולמות שהם אצילות, בריאה, יצירה ועשייה, ועולמות אלו נקראים "סדר ההשתלשלות" – כלומר עולמות שמשתלשלים ונמשכים אחד מהשני לפי הסדר ממדרגה למדרגה. וכל "סדר השתלשלות" הוא עולם התיקון ובמיוחד העולם הראשון שהוא עולם האצילות. וגילה רבינו האריז"ל שלמעלה מכל העולמות הללו נמצא "עולם התוהו" והוא הנרמז בפסוק: "והארץ היתה תוהו ובוהו". וזה הנרמז בדברי חז"ל במדרש בראשית רבה (פ"ג אות ז) שקודם בריאת העולם הגשמי שלנו הקב"ה היה בורא עולמות ומחריבם, והכוונה היא לפי דברי רבינו האריז"ל לעולמות רוחניים וכמבואר לעיל]. ומוסיף רבינו האריז"ל שהחיות האלוהית שנמצאת בכל אותם דברים ששרשם הוא בעולם התוהו, עקב ריבוי ההשתלשלות ועל ידי שבירת הכלים הם יורדים למטה ונחיה מהם דברים גשמיים, עד שיורדים למטה ממדרגת האדם ששורשו הוא מעולם התיקון שנמצא תחת עולם התוהו, ותפקידו של האדם לברר את אותם ניצוצות שנפלו מעולם התוהו למדרגה התחתונה ממדרגת האדם, ולבררם ולהעלותם לקדושה [=כידוע שבכל אחד מהעולמות של אבי"ע יש בהם אורות – שהם החיות. ויש בהם כלים – הדברים שבהם ועל ידם מתגלים האורות. וכיון שבעולם התוהו יש ריבוי אורות של הקב"ה והם גדולים ועצומים, ומאידך יש מיעוט כלים המסוגלים להכיל את האורות, על כן יש השתברות הכלים. וטעם נוסף לשבירת הכלים, שאין אותם אורות יכולים מרוב גודלם ועוצמם להיות ביחד ובשלום והיו אף סותרות זו לזו וזה הנקרא בתורת הסוד שא"א להיות "התכללות" המדות זב"ז. וזה הפירוש עולם התוהו – חורבן ושבירה וחוסר סדר. ועולם התיקון שממנו שורש האדם – שהוא עולם מתוקן

ומסודר שבו יש אורות מועטים וכלים מרובים, ויש בהם את השילוב הנכון עד שהכלים יכולים להכיל את האורות כראוי ובאופן מתוקן ומסודר. ועוד שהוא עולם שאפשר לתקן את כל השבירות של עולם התוהו. וזה הנקרא לברר הניצוצות שפירושו לברר את אותם הניצוצות שנפלו לעולם התוהו ונתלבשו בדברים הגשמיים שהם מלאים קליפות וסט"א, ועל כן הוא מכונה "עולם התיקון". ותפקיד האדם לתקן את אותם ניצוצות שנפלו ולבררם ולהעלותם לקדושה]. וכמובן שכל זה נעשה בכוונה תחילה ע"י הקב"ה ית"ש, כדי שבעולם הגשמי שלנו יהיה הסתר של אורות הקדושה, כיון שזה סוד כל האדם ועבודתו עלי אדמות, שעל ידי קיום מצוות בכל מיני חפצים של גשמיות, או ע"י מילוי כל צרכיו הגשמיים של האדם שנמצאים בעולם הזה, הוא יעלה ויברר את הניצוצות העליונות השייכים לעולם התוהו והם טמונים באותם דברים גשמיים ויעלה אותם לקדושה.

ועל פי דברים אלו מסביר הגאון רבינו שניאור זלמן מלאדי בעל התניא בספרו "ליקוטי תורה" (פרשת צו) את הפסוק "כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם, כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם" שלכאורה כיצד יכול לחם שהוא בחינת צומח להחיות את האדם שהוא בחינת מדבר ונמצא הרבה דרגות מעל הצומח? ועל כך מבאר הפסוק שלא על עצמותו של הלחם יחיה האדם. אלא על מוצא פי ה' שאמר לצומח לצומח וכמ"ש בפסוק: "תדשא הארץ דשא" כך שהוא מקבל את החיות שלו מפי ה' שמולבש ממש בצומח – לחם. ומקשה שם לכאורה הרי גם באדם מולבש דבר ה' כאשר אמר: "נעשה אדם בצלמנו", ואם כן מדוע צריך לקבל חיות מדבר ה' הנמצא בלחם ולא מדבר ה' הנמצא ומולבש אצל האדם עצמו? ועל כרחק מבאר שם שיש מעלה גדולה יותר בדבר ה' הנמצא בלחם ובשאר הדברים הגשמיים. והוא על פי המבואר לעיל בשם רבינו האריז"ל שבלחם מולבשים ניצוצות מעולם התוהו הגבוה יותר מעולם התיקון שממנו שורש האדם. ואכן כל המאמרות כידוע נאמרו לפני האמירה של נעשה אדם, וזאת כיון שמקורם ושורשם הוא מבחינה עליונה יותר והם שייכים לעולם התוהו שקדם לעולם התיקון שאליו שייך האדם. ואם כן מבאר, מה שאמר הכתוב כי על כל מוצא פי ה' וגו', אין הכוונה לדבר ה' שיגדל הצמח, אלא הפירוש הוא "מוצא" = מקור ושורש, כלומר שמקור ושורש הצמח הוא מפי ה' וגבוה יותר, ועל כן על האדם לקבל חיות ממנו.

עוד הוסיף וביאר בליקוטי תורה שם, שעיקר בחינת עולם התיקון הוא בחינת חכמה דאצילות, ונקרא המשכת מוחין כי בחכמה איתברירו, והאדם שיש בו נפש השכלית שורש השתלשלותה הוא ג"כ מבחינת חכמה, ושבירת הכלים שהיה בעולם התוהו הוא בבחינת ז' מדות, אמנם הם בחינת המדות שלמעלה מחכמה דאצילות, ונקרא בהמה רבה. [=הנה כידוע עולם האצילות ובוודאי העולם שמעליו שהוא עולם התוהו, מונהגים מעשרה כוחות אלוקיים שיצרום "לאנהגא בהון עלמין" והם עשר הספירות. כששלשת הראשונות הם חכמה, בינה ודעת שהם ג מוחין. והאחרונות הם שאר השבע שהם מדות והם חג"ת נהי"ם. וכתב רבינו האריז"ל שעיקר עניין שבירת הכלים הוא בספירות התחתונות שהם המידות ולא בג' הראשונות שהם המוחין. וזאת מכיון שבמידות אין מדידה אין הגבלה ואין סדר אלא על פי הרגש. משא"כ בשכל שהוא מסודר ומדוד לפי כלי שכלו כך שהוא יותר מסודר ויותר

מתוקן. והנה נשמת האדם שורשה כאמור מעולם התיקון וזאת מהטעם שנפשו היא נפש שכלית ומתוקנת, ועיקר של עולם התיקון הוא המוחין. והוא החכמה דאצילות. שכן אצילות הוא העולם הראשון, והחכמה היא הספירה העליונה. ותפקידה של החכמה הוא לברר [כפי שכתוב בזוהר שבחכמה איתברירן] ולתקן את ניצוצות הקדושה שנמצא כאן בעולם הגשמי בדברי המאכל וכיו"ב.

והנה על פי זה מבאר שם את דברי רב נחמן שהבאנו בפתח הדברים, שאמר לרבא שהוא לא בירר היטב את הדין, כיון שלא אכל בשר השור בבוקר. ופירוש הדברים שכיון שבבשר יש את התיקונים והניצוצות שיש לתקן, הרי שהחיות שיש במאכל מוסיף בפועל גם בחכמה ובשכל של האדם להבין ולכוין לדעת התוה"ק. וזאת באמצעות התיקון וכו' לעיל.

נמצינו למידים שעל פי תורת הסוד והחסידות חשיבות גדולה יש בתיקון המאכלים ובבירור הניצוצות שנפלו גבוה מעל גבוה עד למדרגה התחתונה ודווקא ע"י האדם ששורשו מעולם פחות מהם הוא יכול לתקנם ולבררם. אולם ברור ופשוט שכל זה יעיל במקום שדינו משגת לברר את האוכל מהפסולת. אולם במאכלות האסורות, הגם שבהם גם יש ניצוצות שנפלו לשם [ולכן לעת"ל כשיתירו את החזיר, רק אז נהיה מסגלים לברר את הניצוצות שנפלו לשם], אולם עד אז כל אכילה של דבר שא"א לברר ממנו את ניצוצות הקדושה, אזי כל האוכל הוא ללא התכלית העיקרית, ואדרבה במקום לתקן את חכמתו ושכלו הוא מקלקל אותם, והם דברי הגמרא ביומא (דל"ט ע"א) שהאוכל שרץ נפשו תטמא ותטמטם. ורבינו האור החיים על הפסוק בפרשת שמיני (יא, מג) כתב, שהאוכל במזיד נפשו תיעשה שקץ ובשוגג תטמטם. ואם כך בשאר מאכלות אסורות ק"ו בשקצים ורמשים שמאוסים והם הירידה הפחותה ביותר והוא כליון שאין אחריו תקוה וכדברי בעל האור החיים הקד' בפרשת בראשית (פ"א כ"ח), עי"ש.



מה אשיב לה' כל תגמלוהי עלי, על אשר זיכני ועזרני לסיים את הכרך השלישי של ספרי "תולעת שני" המצטרף לכרך הראשון העוסק בהלכות חרקים בהרחבה גדולה בפסקים הלכה למעשה בשפה ברורה וקלה. ובסקירה אנטמולוגית רחבה מאד על כל סוגי החרקים והתולעים המצויים בחי ובצומח. בליווי תמונות מרהיבות וייחודיות. ומצטרף לכרך שני העוסק בהלכות שרץ המים, עם תיאור מפורט על כל דג ודג הן מהטריים, המצוננים והמעובדים מהארץ ובחו"ל, על אופן נגיעותם ואופן בדיקתם ונקיונם מהטפילים. ובתוספת תמונות צבעוניות המלוות כל דג ודג. בירורי הלכה והנחיות מעשיות.

כרך זה כיתר הכרכים שקדמו לו, ארכה כתיבתו ואסיפת החומרים והצילומים במשך כמה וכמה שנים ובפרט העניינים המקצועיים שהם בדרך כלל לאחר ביצוע נסיונות ובדיקות בשטח הן בארץ והן במדינות רבות בעולם. ובמפעלים מגוונים מאד העוסקים בתחומי מזון שונים [כדוגמת כמה עצות יעילות שנכתבו מהנסיון הרב שנצבר במכון ומופיעים כנספחים בסוף כרך זה]. השתדלתי מאד להביא את מירב המידע ישר ממקור ראשון ככל שהיה אפשר, כדי להביא מידע מהימן ביותר. ובקשתי מלפני בורא עולם שלא

תצא תקלה תחת ידי ויהיו הדברים רק לתועלת. וגם מהקורא אבקש שבאם מצא דברים לא מובנים או חלילה לא נכונים שידוני לכף זכות, כי כל כוונתי לש"ש, והשתדלתי בכל כוחי לברר את האמת עד היכן שידי מגעת. וישלח לי את הטעון תיקון, ונתקן בעתיד בע"ה.

תפילתי שכשם שזכינו שהכרכים הקודמים על הלכות חרקים ועל עניני הדגים התקבל באהדה גדולה בציבור וזכינו שמחמתו חלו שינויים רבים במערכות הכשרות, ורבים מהצרכנים הפנימו את החששות בדגים, והחלו להקפיד על קניה בכשרות, כך נזכה שחלק זה יתקבל באהדה, וישמש לתועלת לרבנים, מפקחים, משגיחים וכלל עמך ישראל. ויהי רצון שלא תצא תקלה תחת ידינו ונזכה להמשיך לזכות את כלל ישראל להעלות על שולחנם הטהור מוצרים כשרים ללא כל חשש.

ולסיום ברצוני לברך את האכסניה שבה אני עמל על הוצאת כל ספרי את "המכון למצוות התלויות בארץ", שנמצא תחת נשיאותו של מרן הראש"ל הגאון רבי עובדיה יוסף שליט"א, ובהדרכתו של מורה דרכינו מורי ורבי הראשון לציון הגאון רבי שלמה משה עמאר שליט"א שמפנה את זמנו היקר מאד על מנת לענות לשאלותינו ולהדריךנו בדרך הנכונה והראויה. יהי"ר שה' יאריך ימיהם מתוך שובה ונחת, וימשיכו ללמד ולהדריך את עם ישראל תורה ודעת עד ביאת גואל ועד בכלל.

וכאן המקום איתי לברך את כל חברי, רבני ועובדי המכון כל אחד בחלקו על העזרה והסיוע שלהם כל אחד בתחומו, הרב אליהו ראש שליט"א – האחראי על תחום הפסיקה והמחלקה למחקר תורני במכון. הרב מאיר שטורץ שליט"א חוקר ועורך ראשי של ההור"ל של פרסומי המכון. הרב נחמיה חדר – מנהל המעבדה לבדיקת נגיעות במזון שע"י המכון שבחלק זה נעזרתי רבות בו, במחקריו, בדיעותיו, בצילומיו וכל יתר נסיונו העשיר מאד בתחום זה. הרב שלמה טרבלסי – מפקח ארצי על כשרות הירקות עליים בחברות השונות. הרב יהודה יודי – מנהל ואחראי על מערך הכשרות של המכון. ויתר עובדי המכון וצוות המעבדה. יהי"ר שחפץ ה' בידם יצלח, וימלא ה' משאלות לבם לטובה ולברכה.

ולי נאה לברך ולהודות להורי היקרים שליט"א, על אשר הדריכוני ומסייעים בידי עצה ותבונה בגשמיות וברוחניות עד היום הזה, יהי רצון שיאריכו ימים ושנים טובים ובריאים ויזכו לרוות נחת יהודית מכל יוצאי חלציהם. ואחריהם בקודש למו"ח ורעייתו שיחיו, אברכם בברכת הדייט שיזכו לרוות נח מכל יוצ"ח מתוך בריאות גו"נ.

זכות מיוחדת היא לי לברך את רעייתי נו"ב הרבנית רחל שתחי' שעליה נאמרו הדברים כפשוטן "כל שלי שלה הוא" על עזרתה וסיועה בכל עת ובכל זמן, ומסייעת בידי בכל העניינים הן הרוחניים והן הגשמיים ואף נוטלת על שכמה הרבה מעול הרבנות בהעברות שיעורים והרצאות לכלות, שיעורים לנשים בענייני אמונה ובטחון, פרשת שבוע והלכה, כשרות המזון ועוד, והדברים ברורים שלולי הסיוע המתמיד שלה, ספר זה עם שאר הספרים לא היה רואה אור עולם. יהי"ר שנזכה לראות רוב נחת יהודית מילדינו שיחיו ונזכה לראותם ת"ח ויראי השם, הולכים בדרך ה'. ונזכה לראות בשמחתם מתוך בריאות גו"נ.

בברכת התורה

המחבר

תוכן עניינים

מפתח מפורט [אינדקס] בסוף הספר

הסכמות

בשער הספר

- יז סקירה על החרקים העיקריים המצויים בירקות
- לז רשימת הירקות ותבליני העלים, הנגיעות המצוייה בהם ואופן בדיקתם לפי סדר א-ב
- קעג סקירה על החרקים העיקריים המצויים בפירות
- קפט רשימת הפירות הטריים, הנגיעות המצוייה בהם ואופן בדיקתם לפי סדר א-ב

בירורי הלכה

- רפט סימן א - בדין חרקים שאינם נראים או אינם מזוהים ובדין החרקים המצויים בתותים - תשובת מו"ר הראש"ל הגאון רבי שלמה משה עמאר שליט"א
- שג סימן ב - בדין החרקים המצויים בתותים
- שיא סימן ג - בדין ירקות קפואים האם החרקים שבהם דינם כחרק שנשרף
- שיג סימן ד - תשובות קצרות בהלכות חרקים ואופן בדיקת המוצרים

נספחים

- שיט נספח א - ירקות עליים טריים ומעובדים, גידולם/עיבודם כנקיים מחרקים

ש"מ	נספח ב – פטריות מאכל, החרקים המצויים בהם ואופן גידולם כנקיים מחרקים
ש"ג	נספח ג – בעיות חרקים במפעל למילוי עלי גפן
ש"ד	נספח ד – תוצאות מחקר על נגיעות חרקים בתות שדה ואופני הסרתם
ש"ה	מפתח עניינים – אינדקס מפורט לפי סדר א-ב

**החרקים העיקריים
המצויים בירקות השונים
בליזוי תמונות צבע**

תולעת

החרקים המצויים בירקות

שני יז

החרקים העיקריים המצויים בירקות השונים

[פירוט מורחב יותר על החרקים ראה בערכם בכרך הראשון בפרק העשירי]

אקרית מצויה / אדומה



1. אקרית אדומה על גבי נענע

האקריות הן עכבישיים בעלי גוף קצר ובלתי מפורק. ניזונים מן הצמח, ומזיקי הצמחים נמנים בעיקר עם שתי משפחות, האקריות האדומות ואקריות העפצים. לאקרית האדומה מצוי יותר מ 50 שמות נרדפים בעולם. הנקבה המבוגרת – צבע הבטן אדום/חום בהיר, הראש, החזה והרגלים צהבהבים, קצות הרגלים אדמדמים. אורך הגוף 0.45 מ"מ, רוחב

0.3 מ"מ. אורך הרגלים, 0.25 מ"מ. הזכר הבוגר, שונה מהנקבה בכך שצבע בטנו צהוב. אורך גופו



2. אקרית אדומה בהגדלה

0.35 מ"מ רוחבו 0.2 מ"מ ואורך רגליו שווה לנקבה. הביצה, עגולה עגולה וקוטרה 0.1 מ"מ וצבעה חום בהיר. הזחל בעל 3 זוגות רגלים, צבע הבטן צהבהב אדמדם, ומידותיו כ – 0.1 מ"מ. ניתן להבחין בין זכר לנקבה שקצה הבטן של הנקבה הוא רחב, ושל הזכר הוא מחודד. צבעי האקרית משתנה הרבה פעמים

בהתאם לצבע הצמח שממנו היא ניזונית, כך שניתן לראות אקרית ירקרקה, או בצבע זהוב. הפעילות הנורמלית של האקריות הוא בטמפרטורה של בין 16 מ"צ עד 37 מ"צ. מעל 46 מ"צ הם במצב של התרגשות יתר, ומעל 52 מ"צ הן מתות מיד. כמו"כ בטמפרטורה מתחת ל 8 מ"צ הן נעשות איטיות מאד. ומתחת ל 3 מ"צ הן קופאות מקור. הטלת ביצי האקרית הן בדרך כלל רק



3. אקרית אדומה וביצי אקרית תחת מיקרוסקופ

בצדו התחתון של העלה, אולם יתכן למוצאם גם על פני כל שטח העלה. בארץ ישראל ידוע על מאות

יה תולעת החרקים המצויים בירקות שני

צמחים המשמשים כפונדקאים לאקרית המצויה. בין היתר הם מצויים ע"ג החסה, פטרוזיליה ועוד ירקות עליים, וכן היא מצויה ע"ג תות שדה ועוד. ולפעמים ניתן למוצאם ע"ג חציל פלפל ועגבניה ועוד.

זבוב הכבול



4. זבוב הכבול על גבי חסה

זבובים המצויים במקום טחב וביצות, הזבובים אינם מזיקים לירקות, אולם הם נופלים שם עקב הרטיבות המצויה בקרקע, גודל הזבוב כ- 4 מ"מ, ובדרך כלל הוא אינו נתפס על העלה. אך פעמים שהכנפים של הזבוב נתפשים חזק על העלה ואינם יורדים אלא בשטיפה היטב. רימות הזבוב, נמצאות בשרשי הירקות, ובמקום שאין מרססים, הם יורדים בשטיפה קלה, אולם ברוב ככל המקומות שמרססים, הם נתפסים בעלה והורדתם מתאפשרת באמצעות חומרי ניקוי להשריה וריכוך האחיזה, ולאחמ"כ שטיפה תחת ברז מים.

זבוב המנהרות / מינהרן העורקים



5. סימני "מנהרה" שנוצרו ע"י רימת הזבוב. ניתן להבחין ברימה שנותרה בקצה "המנהרה".

זבוב זה שייך לנוברי העלים, גודל הזבוב קטן מאוד כ-2 מ"מ רוחבו כשכנפיו פרושות כ- 6 מ"מ, צבע גופו שחור צידי החזה צהובים במקצת, צבע רגליו אפור כהה. נקבת הזבוב דוקרת את העלה בחור ההטלה, ומטילה ביצה שהמשכה ברימה וגולם ס"ה זמן ההתפתחות השלימה כ- 30 יום. הרימות נוברות בעלים או בגבעולים, ויוצרות כמין מנהרות בעובי העלה. המנהרות הן

בצבע לבן שקוף עד חום בהיר. גודל הרימה בתחילה כ- 1 מ"מ ובהמשך עד 3 מ"מ. ניתן להבחין במקום ההטלה של הזבוב על העלים. "מינהרן העורקים" פעולתו שוה להנז', והוא נובר גם בגבעולים. פגיעת

רשימת הירקות ותבליני
העלים ואופן ניקיונם
בליווי תמונות צבע

תולעת חרקים בירקות ובתבליני עלים שני לז

רשימת הירקות ותבליני העלים ואופן ניקיונם

אורגנו/עלים טריים



38. אקריות אדומות על עלי אורגנו

צמח זה מותקף על ידי כמה סוגי חרקים כגון כנימות עלה, תריפסים ועוד. הנגיעות היא הן בעלים והן בגבעולים ובפרט במקומות החיבור של העלה לגבעול.

אופן הבדיקה

והשימוש:



39. כנימות עלה על עלי אורגנו

יש להשרות כמות קטנה של גבעולים בקערה עם "חומר השריה" [ראה לעיל בתחילת הפרק], למשך כ- 5 דקות. לאחר מיכן לקחת ספוג ולשפשף בתוך הקערה כל עלה וכל גבעול מכל צדדיו.

לשטוף היטב תחת זרם מים חזק. לנער את העלים מהמים ולהתבונן חזותית בעלים – על גבי שולחן אור או ממול מנורת שולחן – שלא נותרו חרקים כלל. לאחר מיכן יש להפריד את העלים מהגבעולים ולהשתמש בעלים הבדוקים בלבד. כיון שבדיקה זו קשה ביותר על כן מומלץ להשתמש בדרכים אחרות הנזכרות לקמן.

לה תולעת חרקים בירקות ובתבליני עלים שני



40. זחל תריפס על עלי אורגנו

ניתן גם להשתמש בתמצית מי אורגנו. כלומר לאחר שטיפה היטב של העלים במים. לבשלם כמות שהם עם מים, להעביר את התבשיל סינון היטב במסננת דקה עם צמר גפן. ולהשתמש במי

התמצית המסוננים. כמו כן אפשר לאחר שטיפה טובה, לעוטפם בתוך בד ולקושרו היטב, ולהכניסו בתוך התבשיל עם הבד.

אורגנו מגידול מיוחד [ראה לקמן נספח א] יש להשרות בחומר השריה, ולשוטפו היטב תחת זרם מים חזק. אורגנו/עלים מיובשים: ראה בכרך רביעי בערך "עלי תבלין מיובשים".

אספרגוס



41. תריפס חבוי תחת העלים בראש האספרגוס

צמח זה מותקף על ידי כמה סוגי חרקים כגון האקריות, כנימות עלה, תריפסים ועוד. הנגיעות המצויה בארץ היא בעיקר בתריפסים, והם מצויים בעיקר תחת מעטה הקשקשים של הירק. [ראוי לציין שההדברה קשה מאד

בירק זה, כיון שכל גידולו מגובה פני הקרקע עד גובה הראוי לשיווק הוא יממה אחת בלבד, דבר המגביל מאד את הריסוס הכימקלי].

תולעת חרקים בירקות ובתבליני עלים שני לט

אופן הבדיקה והשימוש:

ירק הנמכר טרי, יש להוריד את כתר האספרגוס. לקלף את כל הקשקשים שעל גבי כל הגבעול. לשטוף את הגבעול היטב תחת זרם מים חזק תוך כדי שפשוף הגבעול ביד.

אספרגוס הנמכר קפוא או בשימורים יש לנהוג

כנז' לעיל. את מי הכבישה של השימורים יש להשליך או לסנן קודם השימוש בו.

אספרגוס הנמכר מקולף, ללא השכבה הירוקה שעליו, בחזקת נקי ואינו טעון בדיקה.



42. טריפס חבוי תחת "קשקש" אספרגוס

אפונה בתרמילים

את תרמילי האיפון התרבותי תוקפים חיפושיות מכמה מינים, ובעיקר זרעית האפונה, זחלי הזרעית חודרים לתרמיל דרך הדפנות ונכנסים לזרעים הירוקים. חור הכניסה לתרמיל נסגר על ידי הזרע תוך כדי גידולו, אולם הוא משאיר סימנים חשודים. הגם שעיקר הנזק הוא באפונה לזרעים, ופחות לאפונה בתרמילים, מכל מקום כיון שלעיתים זה נגוע חייב לבדוק את הירק לפני אכילתו.



43. מזיקי מחסן באפונה יבשה

מ תולעת חרקים בירקות ובתבליני עלים שני

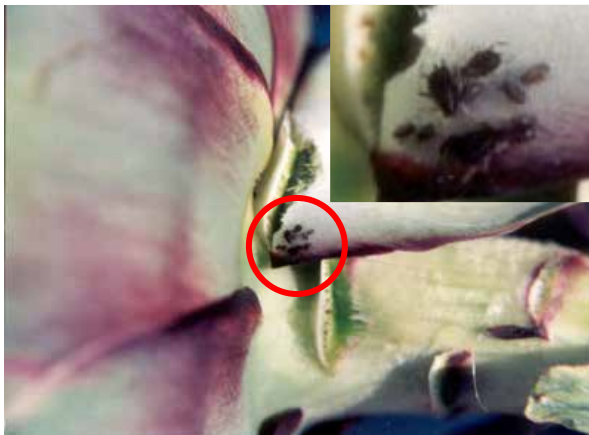
אופן הבדיקה והשימוש:

לאחר פתיחת התרמיל יש להתבונן חזותית אם ישנם סימני כירסום, או שאר סימנים מחשידים. במידה ויש סימנים מחשידים יש להפריד את האפונים מהתרמיל ולראות מכל הכיוונים אם יש סימני כירסום. במידה ונמצא, יש להשליך את הגרגרים המכורסמים.

אפונה – גרגרים בשימורים או בהקפאה, התוצרת עוברת מיון קודם עיבודה, ולכן היא בדרך כלל נקיה. אולם רצוי לבדוק מידגמית שאכן התוצרת נקיה.

אפונה – יבשה, בנוסף לאמור היא אף נגועה מאד במזיקי מחסן, וראה בכרך הרביעי בערך: "אפונה יבשה"

ארטישוק



44. "מושבה" של כנימות עלה בקצה עלה ארטישוק. למעלה מימין – החרקים בהגדלה.

הארטישוק נגוע בחרקים רבים מאד מסוגים שונים. הנגיעות מצויה בכל הזנים הן בזן "וילט" והן בזן "ברוטן", ואף בזנים הסגורים יותר. הנגיעות היא של אקריות, תריפסים, כנימות עלה ונמלים רבים

הנמשכים לפרש המתוק של הכנימות. עיקר מקום מושבת החרקים היא בקצוות של העלים, ואף בתוך לב הארטישוק וגם הפנימי ביותר.